

УРАХУВАННЯ РІДНОГО ІДИОМУ МЕШКАНЦІВ ПОЛІЛІНГВАЛЬНОГО ПІВДНЯ ОДЕЩИНИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (50)

УДК 811.161.2

DOI:10.24144/2663-6840/2023.2(50).155–160

Делюсто М. Урахування рідного ідиому мешканців полілінгвального півдня Одещини в процесі навчання української мови; кількість бібліографічних джерел – 11; мова українська.

Анотація. Статтю присвячено проблемі навчання державної мови представників національних меншин (румун, молдован, болгар, гагаузів), які мешкають на полілінгвальному півдні Одеської області України, в межиріччі Дністра і Дунаю. Відзначено, що мотивація до вивчення та якісного володіння українською мовою в носіїв з іншою рідною мовою регіону з початком війни Росії проти України значно зросла. Спостереження за мовною поведінкою мешканців ареалу, а також результати проведених інтерв'ю за спеціально укладеною анкетною, засвідчили збільшення використання державної мови як засобу міжетнічної комунікації в регіоні. Прикметно, що деякі мешканці ареалу – представники національних меншин – стали називати українську мову другою рідною.

У статті висвітлено труднощі, які виникають у представників різних етнічних груп у процесі вивчення української мови на фонетичному та граматичному рівнях. Зауважено, що найбільшу кількість специфічних помилок, зумовлених впливом рідного ідиому, спостережено на рівні фонетики в інформантів-молдован. Це уможливило висновок про те, що в процесі вивчення ними української мови необхідно більше уваги приділяти її звуковим особливостям, налаштуванню артикуляційного апарату на українську фонетику. Найменша кількість помилок у засвоєнні програмного матеріалу з фонетики української мови, характеризує усне й писемне мовлення бессарабських болгар, що пов'язано, на думку авторки, з генетичною спорідненістю болгарської та української мов.

У мовленні слухачів кожної етнічної групи можна виділити дві групи граматичних помилок: 1) специфічні граматичні помилки, зумовлені впливом рідного ідиому, над якими треба цілеспрямовано працювати на заняттях з української мови; 2) інтегральні для різних етнічних груп півдня Одещини помилки, пов'язані передусім із впливом російської мови, яка досі подекуди використовувалася в регіоні як засіб міжетнічної комунікації.

У процесі навчання державної мови на безкоштовних курсах української мови при Ізмаїльському державному гуманітарному університеті свою ефективність і плідність засвідчила методична процедура зіставлення рідної мови й української під час вивчення різних структурних рівнів.

Ключові слова: рідна мова, українська мова, румунська мова, гагаузька мова, болгарська мова, південь Одещини, полілінгвальне середовище, навчання.

Постановка проблеми. У цій статті висвітлюємо деякі результати наших тривалих спостережень над функціонуванням мов і діалектів у полілінгвальному ареалі межиріччя Дністра і Дунаю (на півдні Одеської обл.). Особливістю цієї території є спільне багаторічне побутування різносистемних мов (української, болгарської, румунської, гагаузької, російської, албанської) та їх діалектів, її новожитий характер (представники всіх вищезгаданих мов переселялися на ці землі, колишні турецькі колонії, від поч. XVI ст.), довгочасний вплив румунської мови на всі інші мови й діалекти у зв'язку з пануваннями Румунії на цих теренах (зокрема в 1856, 1857–1878 рр., 1918–1940 рр., 1941–1944 рр.) і політикою румунізації, що зумовило значну кількість східнороманських лексичних запозичень у них, дет. див. [Делюсто 2019а].

Закономірно, що такий складний, строкагий, динамічний щодо мовної ситуації континуум, повертає постійну увагу лінгвістів. Результатом цього стають не лише фундаментальні державні проекти, зокрема реалізовані в Ізмаїльському державному гуманітарному університеті (2016–2018 рр. «Опис і картографування межиріччя Дністра і Дунаю – нової європейської моделі безконфліктної взаємодії різносистемних мов та діалектів», НДР № 0116U004158,

керівник проекту – директор Інституту української мови НАН України проф. Гриценко П.Ю.), а й міжнародні (2020 – дотепер “Contested Language Diversity – Dealing with Minority Languages in post-Soviet Ukraine” Nr. 62700520 – від Гіссенського університету ім. Юстуса Лібіха (Німеччина) під керівництвом голови наукового центру «Східна Європа» (GiZo), професора, доктора Моніки Вінгендер), у яких беремо участь.

Питання функціонування української мови, як найбільш представленої в ареалі (40,2% за даними Всеукраїнського перепису 2001 р.), у діалектній і літературній формі на цій мультилінгвальній території було предметом дослідження від 60-х років XX ст. (праці В.П. Дроздовського, А.М. Муқан, В.П. Заворотної, П.Ю. Гриценка, А.О. Колесникова та ін.). Особливої актуальності воно набуває сьогодні в умовах повномасштабної війни Росії проти України. Адже українська мова – важливий чинник збереження державності, що насамперед гостро стосується полілінгвальних середовищ, де типово репрезентовано різні мовні коди з неоднаковою силою вживання.

Крім війни, вагомим фактором впливу на мовну ситуацію в регіоні стають зміни в мовному та освітньому законодавстві, зокрема прийняття За-

кону України «Про освіту» 2017 р., Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019 р., інші процеси в суспільному житті держави.

Відзначимо, що завдання навчання державної мови представників національних меншин, для яких рідною є мова відповідної меншини, – непросте й відповідальне, а в умовах війни надзвичайно актуальне, тому що в носіїв з іншою рідною мовою виникла потреба не лише якісно володіти державною мовою для професійної реалізації, а й використовувати її як засіб міжетнічної комунікації в побутовій сфері.

Аналіз досліджень. Питання навчання української мови представників національних меншин у своїх розвідках торкалися О.Н. Хорошковська [Хорошковська 2012], С.З. Романюк [Романюк 2022], С. Черничко [Черничко 2009] та ін. Соціолінгвістичний аспект цієї проблеми на сучасному етапі описано О.М. Данилевською [Данилевська 2019], привертало воно й нашу увагу [Делюсто 2019], а також інших викладачів Ізмаїльського державного гуманітарного університету [Колесников 2018].

Мета статті, завдання. Мета статті – висвітлити особливості опанування української мови представниками національних меншин (румунів, болгар, гагаузів та ін.) різних вікових груп на полілінгвальному півдні Одещини.

Завдання статті – описати труднощі на різних структурних рівнях (фонетичному, лексичному, граматичному), які виникають в усному та писемному мовленні представників національних меншин півдня Одещини в процесі вивчення української мови.

Методи та методика дослідження. Методику дослідження визначила наша участь у міжнародному проєкті “Contested Language Diversity – Dealing with Minority Languages in post-Soviet Ukraine”, див. [Wingender 2021], одним із прийомів якої є аналіз мовних біографій, зібраних за спеціально укладеною анкетой й адаптовану українцями до сучасних соціомовних загальноукраїнських та регіональних проблем. Відзначимо, що поняття «мовна біографія» в лінгвістиці розуміють по-різному. У статті спираємося на визначення її як біографічного звіту, в якому оповідач робить мову чи мови – зокрема їх вивчення та використання – темою своєї розповіді, пор. [Nekvapil 2003]. У роботі використано також наші спостереження над мовною поведінкою представників національних меншин регіону в процесі вивчення української мови на безкоштовних курсах при Центрі української мови і культури Ізмаїльського державного гуманітарного університету впродовж 2019–2023 рр.

Виклад основного матеріалу. Відзначимо, що всі інформанти незалежно від етнічної належності засвідчили зміни у ставленні до державної мови з початком російсько-української війни, зокрема, в інтерв'ю підкреслено збільшення мотивації до володіння нею та її вживання, пор.: «*Все почалося з початком війни, це і стало поштовхом для повільної відмови від російської мови, після чого з'явилося більше місця та можливостей для української та*

гагаузької мови». «*Війна між Росією та Україною дійсно змінила моє ставлення до української мови. Я прагну використовувати її якомога більше, зберігати та захищати її статус як національної мови й бути уважною до її правильного вживання та граматики*» (гагаузка, 2004 р.н.). «*...Багато людей почали використовувати українську мову частіше, навіть у тих випадках, у яких раніше вони вважали її менш зручною або менш престижною в порівнянні з іншими мовами, і я не виняток*» (гагаузка, 2004 р.н.). «*Люди показують себе патріотами тим, що вони знають українську мову, державну мову, тому вони почали спілкуватися українською мовою*» (молдованка, 1984 р.н.).

Окремі респонденти, насамперед молодшої вікової групи, називають українську мову другою рідною, пор.: «*Я не вважаю, що в мене одна рідна мова, бо вважаю рідними мовами для себе українську та гагаузьку, тому що маю родичів як з нашого краю, так і з заходу нашої країни*» (гагаузка, 2003 р.н.).

В інтерв'ю бессарабці з іншою рідною мовою оцінюють рівень володіння державною здебільшого як «середній», пор.: «*Мій рівень української та гагаузької мови є середнім*» (гагаузка, 2004 р.н.). «*Я оцінюю знання української мови як державної на 8 з 10*» (гагаузка, 2003 р.н.). «*Я думаю, що середні. Я спокійно пишу, оформлюю документи на українській мові. Єдине, що я не можу вільно розмовляти, в мене немає мовної практики. Тому я можу, можливо, неправильно вимовляти деякі слова. Але це не означає, що я не знаю цю мову і не можу на ній спілкуватися*» (росіянка, 1962 р.н.). За поданими заявками слухачів на безкоштовні курси української мови маємо такі показники: лише 11,1% респондентів вказали, що зовсім не володіють державною мовою, 63% відзначили недостатнє володіння, натомість 25,9% засвідчили добре володіння українською мовою.

Спостереження над процесом опанування української мови представниками різних національних меншин з іншою рідною мовою уможливили констатувати такі труднощі, що в них виникають. По-перше, варто звернути увагу на наявність психологічного бар'єра: бессарабці з іншою рідною мовою ставляться до чистоти українського мовлення критичніше за тих, для кого вона є рідною в ареалі, «*боятися заговорити суржиком, який вбачають навіть у тих елементах структури української мови, де ці елементи збігаються, чи схожі, з російською (напр., інтерпретація ждати як не українського, мовляв, по-українськи лише чекати)*», пор. [Колесников 2018, с. 18].

Щодо труднощів власне мовного характеру, то на фонетичному рівні більше помилок трапляється в мовленні румунів / молдован, які нерідко мають доволі помітний і стійкий акцент, зумовлений звуковими особливостями румунської мови, що його багатьом важко подолати. Зокрема така риса, як наявність у рідній мові дифтонгів (*ai, äi, ea, ei, eu, eo, ia, ie, io, iu, ii, iu, oa, oi, ou, uä, ui, ui*) і трифтонгів (*eaı, eaı, eoa, iaı, iau, ioa, oai*), позначається на тому, що під її впливом інформанти іноді вимовляють звукосполюки чи окремі звуки української мови як диф-

тонги, або дуже наближено до дифтонгічної вимови, наче наспівуючи, напр., *tramvai* (трамвай), пор. рум. *ai* [ai] *tramvai* 'трамвай'; *dve'pei* (дверей), пор. рум. *ai* [Ωi] *răi* 'погані'; *c'îm'ia* (сім'я), пор. рум. *ea* [ɛa] *cafea* 'кава'; *ç'îuei* (цієї), пор. рум. [ei] *lei* 'леви'; *l'eu* (лев), пор. рум. *eu* [eũ] *leu* 'лев'; *iod* (йод), пор. рум. *io* [iø] *iod* 'йод'; *rozum'iu* (розумію), пор. рум. *iu* [iũ] *știu* 'знаю'; *життя* (життя), пор. рум. *ia* [ia, ja] *iarnă* 'зима'; *школа* (школа), *молоко* (молоко), пор. рум. *oa* [wa] *școală* 'школа'; *герой* (герой), пор. рум. *oi* [oi] *gunoi* 'сміття'; *ішов* (ішов), пор. рум. *ou* [ou] 'яйце'; *нива* (нива), пор. рум. *ia* [ũΩ] *ziua* 'день'; *крокуй* (крокуй), пор. рум. *ii* [iũ] *sprui* 'говориш' тощо чи навіть як трифтонги *боайка* (байка), пор. рум. *oai* [waĩ] *franțuzoaică* 'француженка'; *період* (період), пор. рум. *ioa* [ioã] *creioane* 'олівці'. При цьому нерідко носії румунської мови переносять і вимову інших специфічних голосних і приголосних звуків молдовського діалекту румунської мови на українську.

Безумовно, певні типові помилки в інформантів-молдован спостережено і в лексиці, і в морфології, і в синтаксисі, але їх не так багато і вони не так помітні, як помилки у фонетиці. Ці факти свідчать про те, що молдованам у процесі вивчення української мови необхідно більше уваги приділяти фонетиці, налаштуванню артикуляційного апарату на українську фонетику.

Проте подібні явища властиві й мовленню окремих гагаузів, зокрема часто фіксуємо нерозрізнення українських *i* та *ï* в займеннику *вона* у формі родового та знахідного відмінків *її*, що відбувається не лише у вимові, а й на письмі, пор.: «*Ще з дитинства я обожаювала всією душею українську мову та охоче вивчала її в школі*». «*Тільки почала її розуміти*» (гагаузка, 2004 р.н.). «*Я стала менше використовувати її в побуті...*» (гагаузка, 2003 р.н.).

Чимало помилок на фонетико-фонологічному рівні зафіксовано в мовленні російськомовних бесарабців, етнічних росіян, а також представників національних меншин регіону, які називають рідною російську мову, хоча мають іншу етнічну належність.

Зокрема, у вимові голосних звуків зазвичай маємо наближення ненаголошеного [o] до [a], напр.: [мо^олоко], [ко^ожух], [зрозу^оило^о] тощо, а також сплутування українських [u] та [i], напр.: [в'иш^уа], [с'імвол], [д'івний], [д'ит'їасла], [чотир'і] тощо.

До найтипівіших помилок у сфері консонантизму відносимо депалаталізацію [ç] в кінці слова, що трапляється не лише у вимові, а й на письмі, напр.: [х^ллопеч], [гороб^еч], [пале^ч], [пал'а^ница]. При цьому палаталізований [ç] може іноді зберігатися в інших словоформах, де цей приголосний стоїть перед відповідними голосними, напр.: [х^ллопч'у / х^ллопчу], [горобч'а / горобча], [на^лч'і].

Іншою типовою помилкою в мовленні респондентів із рідною російською мовою є вживання замість глоткового щілинного приголосного [z], під час вимови якого корінь язика відтягується назад і зближується із задньою стінкою глотки, а через цю щілину протискується повітря й утворює характерний для цього приголосного шум [Сучас-

на українська мова 2002, с. 46], задньоязикового зімкненого [r], напр.: [голо^ова], [трин], [голуб], [трабл'і] тощо. Прикметно, що це відбувається під час читання та говоріння мовців мимовільно, коли ж звертали увагу на цю помилку, то її, як правило, легко вдавалося виправити.

Чимало слухачів курсів неправильно вимовляють звукосполуку *иц*, не як два звуки [иц], а подібно до російської мови, як м'який довгий [и'], напр.: [бори':], [дои':], [и':огла].

Подолати такі помилки фонетико-фонологічного характеру на заняттях намагалися за допомогою спеціально дібраних скоромовок на зразок: *Летів горобець, сів на хливець, А як вийшов стрілець, то утік горобець*, яка покликана відпрацювати вимову палаталізованого [ç] тощо. Відзначаємо ефективність такої вправи для подолання цієї вади за умов постійної роботи.

Порівняно легше засвоювати програмний матеріал із фонетики української мови, у зв'язку з генетичною спорідненістю болгарської та української мов, болгарам. Це пов'язано з тим, що у фонетиці болгарської мови значних розбіжностей із фонетикою української мови, на відміну від румунської та гагаузької, немає. Проте системи цих мов мають суттєві відмінності щодо вираження граматичних значень, відповідно – за морфологічним типом (українська мова є флективно-синтетичною, а болгарська – аналітичною).

Однак, як свідчить практика, болгарки краще за представників інших національних меншин опановують і програмний матеріал із морфології та синтаксису, напр., відмінювання українських іменників, прикметників, числівників, займенників, дієвідмінювання дієслів, пунктуаційні особливості української мови.

Багаторічні спостереження над процесом засвоєння української мови носіями інших рідних мов уможливають констатувати, що, з одного боку, в мовленні слухачів кожної етнічної групи є граматичні помилки, зумовлені впливом рідного ідіому, над якими треба цілеспрямовано працювати на заняттях з української мови, а з іншого боку, є інтегральні для різних етнічних груп півдня Одещини помилки, пов'язані передусім із впливом російської мови, яка досі подекуди використовувалася в регіоні як засіб міжетнічної комунікації.

Наприклад, очевидно, під впливом граматичних моделей румунської і болгарської мов в українському мовленні відповідних етнічних груп трапляються прийменниково-відмінкові форми на зразок «*істи з ложкою*», «*полоти з сапою*», «*писати з ручкою*», «*різати з ножем*», пор. думку М. Павлюка та І. Робчука, про те, що ця конструкція в українських діалектах «...могла поширитися під впливом румунських відповідних конструкцій: *transportă fânul cu carul; taie pâinea cu cuțitul*» [Павлюк, Робчук 2003, с. 84].

Результатом впливу рідного румунського ідіому зумовлені й помилки в родовій віднесеності іменників, напр.: *цей ви'но* (пор. рум. *vin*), *закінчився ол'ій* (пор. рум. *ulei*), *великий т'аск* (пор. рум. *teasc*).

Відмінностями морфологічних типів української і болгарської мов можна пояснити факти сплутування болгарами деяких відмінкових форм, напр., родового та орудного: «Шаленою силою (замість сили) дощ розпочався зранку». Ймовірно, під впливом російської мови в респондентів різних національностей трапляються помилки у вживанні дієслівних форм на *-но, -то*, напр.: «*твір написано студентом*», «*двері зачинено вчителем*», «*вікно розбито сторожем*». Зауважимо, що в літературному стандарті відповідні форми не передбачають у синтаксичній конструкції додатка на позначення суб'єкта дії.

Регіональними особливостями української та російської мов в ареалі зумовлені, напевно, поширені в мовленні різних етнічних груп регіону конструкції з прийменником *за* на зразок «*думай за справу*», «*розкажи за сусідів*», «*поговоримо за нього*» (замість *...про справу, ...про сусідів, ...про нього*). Інтерференційним впливом російської мови можна пояснити появу в мовленні бессарабців форм місцевого відмінка «*ходити по хатам*», «*їздити по дорогам*», «*розвозити по селах*» (замість *...по хатах, ...по дорогах, ...по селах*), поєднання числівників *два, три, чотири* з іменниками чоловічого роду у формі родового відмінка однини, а не називного відмінка множини (*два кілограма, три дня, чотири хлопця*). Також цим впливом пояснюємо помилки у вживанні форм роду іменників типу: *ця насипь, голловна біль, у Сибірі, вакцинація від корі, на третьому путі, зелена тюль* тощо та окремих форм числа, напр., *дверь* (замість множинної форми *двері*), *селена* (замість однинної форми).

Спостережено також помилки в процесі засвоєння слухачами курсів специфічних форм четвертої відміни, відсутньої в російській мові та спорадичної в місцевому українському діалекті, зокрема форм родового відмінка, пор., *немає ягня чи ягньонка* (замість *ягнати*), *давального відмінка*, пор., *дати ягню чи ягньонку* (замість *ягнати*), *орудного відмінка*, пор., *ити з ягном чи ягньонком* (замість *ягням*), місцевого відмінка *на ягні, на ягньові чи на ягньонку* (замість *на ягнати*).

Російська мова не має, а південнобессарабські українські говірки рідко використовують кличний відмінок, тому й у представників національних меншин регіону є проблеми з правильним уживанням відповідних форм. Замість форм кличного відмінка вони вживають форму називного (*Марія, Оксана, Георгій, Олег* тощо) або можуть використовувати неправильні форми типу *Маіше, Георгіе, невістку, дядько* тощо.

Системною помилкою, що також виникає під впливом російської та регіонального різновиду української мови, є уживання форм ступенів порівняння прикметників на зразок *самий гарний, самий веселий, самий красивіший* тощо. Уважаємо, що такими ж причинами викликані й такі помилки та мовленнєві огріхи, як уживання форми іменників з м'яким кінцевим *р* (*байкарь, бондарь, косарь*), уживання помилкових відмінкових форм складних і складених числівників типу *п'ятдесяти* (замість

п'ятдесяти, п'ятдесятьох), *семидесяти* (замість *сімдесяти, сімдесятьох*), *восьмидесяти* (замість *вісімдесяти, вісімдесятьох*), *восьмидесятьом* (замість *вісімдесятьом, вісімдесяти*), *восьмидесятьма* (замість *вісімдесятьма, вісімдесятьома*), немає *п'ятсот вісімдесят сім гривень* (замість *п'ятисот сімдесяти семи*) тощо, труднощі щодо творення синтетичних дієслівних форм майбутнього часу типу *читатиму, писатиму, писатимете, писатимемо, писатимуть* і використання замість них виключно аналітичних форм (*буду читати, буду писати, будете писати*), використання замість українських форм наказового способу типу *малюймо, робімо, пишімо* аналітичних форм *давайте малювати, давайте робити, давайте писати*, помилкове уживання форм атематичних дієслів у 2 ос. однини теперішнього часу *їш, їсиш* замість *їси*, та у 2 ос. однини майбутнього часу *даш, дасиш* замість *даси*, форм *розповіш, розповіши* замість *розповіси*.

Суржикомовний характер з елементами впливу й регіонального різновиду української та інших мов мають і помилки в українському мовленні бессарабців з іншою рідною мовою у сфері службових частин мови та вигуків, пов'язані з уживанням *но* замість *але, проте; ілі* замість *чи, або; да* замість *так; чуть* замість *ледве; тим не менш* замість *а втім; конечно* замість *авжеж, звісно; мей* замість *гей; ау* замість *агов* тощо. Недостатнє знання лексичного складу звуконаслідувань системно відображено на словотвірному рівні, напр., *жаби лише квакають, а не кумкають, коти мяукають, а не нявкають, нявчать* тощо.

Нерідко трапляються помилки як наслідок гіперкорекції. Скажімо, засвоївши форму *даси*, мовець починає вживати структурно схожу, але помилкову форму 1 особи – *дасу* (тобто *дам*). Гіперкорекцією зумовлені й більш системні помилки. Так, навчившись вимовляти українське м'яке *ц* (здаймо невміння росіян вимовити у зв'язку з цим слово *паляниця*), полілінгві починають додатково пом'якшувати *ц* й у формах, які цього не потребують, напр., у формах займенника *цей (ціх, цім, цими)*, хоч тут не можна заперечити і впливу аналогії до форми називного відмінка множини.

Висновки. Сучасна динамічна соціополітична ситуація в Україні та світі, українське суспільство й держава вимагають від лінгвістів і педагогів методичного забезпечення якісного викладання української мови як нерідної, оскільки досконале знання державної мови представниками національних меншин є запорукою їхнього повноцінного входження в українську етнополітичну спільноту.

Переважає більшість помилок в усному і писемному українському мовленні представників різних етнічних груп півдня Одещини зумовлена іншими ідіомами, якими вони володіють (рідною мовою, мовою, що виконує роль засобу міжнаціонального спілкування тощо), тому в цій ситуації необхідно враховувати особливості їх рідної мови. Для цього в процесі навчання державної мови доцільно використовувати процедуру зіставлення української мови й тих мов (насамперед рідної), що

вже знають учні, на всіх структурних рівнях цих мов (фонетичному, морфологічному, лексико-семантичному, синтаксичному, словотвірному, фразеологічному, морфонологічному).

Аналіз можливостей застосування зіставних аспектів вивчення української мови на курсах української мови при Центрі української мови і культури Ізмаїльського державного гуманітарного університету слухачами з іншою рідною мовою дозволив констатувати плідність методичного використання процедури зіставлення рідної мови й української.

Підвищення якості навчання державної мови румунів / молдован, болгар, гагаузів та представників інших етнічних груп, які мешкають на півдні Одещини, в межах річки Дністра і Дунаю, результативне формування в них належної комунікативної компетенції вимагають методичного застосування зіставного підходу з метою виявлення типових помилок, цілеспрямованої роботи викладача над їх усуненням, адже більшість труднощів в українському мовленні бессарабців пов'язана передусім із впливом рідної мови, а також мови, що використовується як засіб міжетнічної комунікації.

Література

1. Данилевська О.М. Українська мова в українській школі на початку ХХІ століття: соціолінгвістичні нариси. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 364 с.
2. Делюсто М.С. Румунізми в говірках слов'янських мов південнобессарабського ареалу. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. 2019. Вип. 48. С. 108–112.
3. Делюсто М.С. Урахування полілінгвізму мовців у процесі викладання української мови. *Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура*: збірник наукових праць. Київ: НАУ, 2019. С. 178–182.
4. Колесников А.О. Динаміка українських південнобессарабських говірок: збереження і розвиток vs редукція національних рис в умовах мультилінгвізму. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. Серія «Філологічні науки». 2018. Вип. 38. С. 15–19.
5. Хорошковська О.Н. Теоретико-методичні засади навчання української мови і мовлення у школах І ступеня з мовами викладання національних меншин України. Київ: Педагогічна думка, 2012. 160 с.
6. Павлюк М., Робчук І. Українські говори Румунії. Діалектні тексти. Едмонтон – Львів – Нью-Йорк – Торонто: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2003. ХVІ, 784 с.
7. Романюк С. Сучасні засади навчання української мови в школах з навчанням мовами національних меншин. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2022. №2. С. 3–8.
8. Сучасна українська літературна мова: підручн. За ред. А.П. Грищенка. 3-тє вид. Київ: Вища школа, 2002. 439 с.
9. Черничко С. Напрямки мовної освіти України і угорськомовна освіта на Закарпатті. *Acta Beregsasiensis*. 2009. №2. С. 97–106. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42934373.pdf>.
10. Nekvapil J. (2003). Language biographies and the analysis of language situations: On the life of the German community in the Czech Republic. *International Journal of the Sociology of Language*. 2003. 162. P. 63–83.
11. Wingender M. Contested Language Diversity – Dealing with Minority Languages in post-Soviet Ukraine. 2021. URL: <https://surl.li/guqng> (дата звернення: 10.04.2023).

References

1. Danylevska O.M. (2019) *Ukrainska mova v ukrainskii shkoli na pochatku XXI stolittia: sotsiolingvistichni narisy* [Ukrainian language in the Ukrainian school at the beginning of the 21st century: sociolinguistic essays]. Kyiv: Vydavnychiy dim «Kyievo-Mohylianska akademiia». 364 s. [in Ukrainian].
2. Deliusto M.S. (2019a) Rumunizmy v hovirkakh slovianskykh mov pivdennobessarabskoho arealu [Romanian borrowings in Slavic dialects of Southern Bessarabia]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka: Filolohichni nauky*. Vyp. 48. S. 108–112 [in Ukrainian].
3. Deliusto M.S. (2019b) Urakhuvannia polilinhvizmu movtsiv u protsesi vykladannia ukrainskoi movy [Taking into account the multilingualism of speakers in the process of teaching the Ukrainian language]. *Podolannia movnykh ta komunikativnykh barieriv: osvita, nauka, kultura*: zbirnyk naukovykh prats. Kyiv: NAU. S. 178–182 [in Ukrainian].
4. Kolesnykov A.O. (2018) *Dynamika ukrainskykh pivdennobessarabskykh hovirok: zberezhenia i rozvytok vs reduksiia natsionalnykh rys v umovakh multylinhvizmu* [Dynamics of the Ukrainian Southern Bessarabia dialects: preservation and development vs reduction of national features in conditions of multilingualism]. *Naukovi visnyk Izmalskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu. Serii «Filolohichni nauky»*. Vyp. 38. S.15–19 [in Ukrainian].
5. Khoroshkovska O.N. (2012) *Teoretyko-metodychni zasady navchannia ukrainskoi movy i movlennia u shkolakh I stupenia z movamy vykladannia natsionalnykh menshyn Ukrainy* [Theoretical and methodological principles of teaching the Ukrainian language and speaking in first grade schools with the languages of instruction of national minorities of Ukraine]. Kyiv: Pedagogichna dumka. 160 s. [in Ukrainian].
6. Pavluk M., Robchuk I. (2003). *Ukrainski hovory Rumunii. Diialektni teksty* [The Ukrainian dialects of the Romania. The dialectal texts]. Edmonton – Lviv – Niu-York – Toronto: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NANU. XVI. 784 s. [in Ukrainian].

7. Romaniuk S. (2022) Suchasni zasady navchannia ukraïnskoi movy v shkolakh z navchanniam movamy natsionalnykh menshyn [Modern principles of teaching the Ukrainian language in schools with teaching in the languages of national minorities]. *Acta Paedagogica Volyniensis*. № 2. S. 3–8 [in Ukrainian].
8. Suchasna ukraïnska literaturna mova (2002) [The Modern Ukrainian Language]: pidruchn. Za red. A.P. Hryshchenka. 3-tie vyd. Kyiv: Vyshcha shkola. 439 s. [in Ukrainian].
9. Chernychko S. (2009) Napriamky movnoi osvity Ukraïny i uhorskomovna osvita na Zakarpatti [Directions of language education in Ukraine and Hungarian-language education in Transcarpathia]. *Acta Beregsasiensis*. № 2. S. 97–106. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42934373.pdf> [in Ukrainian].
10. Nekvapil J. (2003) Language biographies and the analysis of language situations: On the life of the German community in the Czech Republic. *International Journal of the Sociology of Language*. 162. P. 63–83 [in English].
11. Wingender M. (2021) Contested Language Diversity – Dealing with Minority Languages in post-Soviet Ukraine. URL: <https://surl.li/gyqnc> (Retrieved April 10, 2023) [in English].

TAKING INTO ACCOUNT THE NATIVE IDIOM OF THE INHABITANTS OF THE POLYLINGUAL SOUTH OF ODESA REGION IN THE PROCESS OF LEARNING THE UKRAINIAN LANGUAGE

Abstract. The article is devoted to the problem of teaching the state language of representatives of national minorities (Romanian, Moldovan, Bulgarian, Gagauz) living in the multilingual south of Odesa region Ukraine, in the territory between the Dniester and Danube rivers. It was noted that the motivation to learn and master the Ukrainian language among native speakers of the region increased significantly with the beginning of Russia's war against Ukraine. Observations of the language behavior of the area's residents, as well as the results of interviews based on a specially prepared questionnaire, showed an increase in the use of the state language as a means of interethnic communication in the region. It is noteworthy that some residents of the area – representatives of national minorities – began to call the Ukrainian language their second native language.

The article highlights the difficulties encountered by representatives of various ethnic groups in the process of learning the Ukrainian language at the phonetic and grammatical levels. It is considered that the largest number of specific errors caused by the influence of the native idiom was observed at the level of phonetics in Moldovan informants. This made it possible to conclude that in the process of teaching the Ukrainian language, it is necessary to pay more attention to its sound characteristics, to adjust the articulation apparatus to Ukrainian phonetics. Bessarabian Bulgarians are characterized by the lowest number of errors in the assimilation of programming material from the phonetics of the Ukrainian language, which is connected, according to the author, with the genetic affinity of the Bulgarian and Ukrainian languages. Two groups of grammatical errors can be distinguished in the speech of listeners of each ethnic group: 1) specific grammatical errors caused by the influence of the native idiom, which should be worked on purposefully in Ukrainian language classes; 2) errors integral to various ethnic groups in the south of Odesa region, primarily related to the influence of the Russian language, which was still used in some places in the region as a means of interethnic communication.

In the process of teaching the state language at free Ukrainian language courses at the Izmail State Humanitarian University, the methodical procedure of comparing the native language and Ukrainian during the study of different language levels proved its effectiveness and fruitfulness.

Keywords: native language, Ukrainian language, Romanian language, Gagauz language, Bulgarian language, South of Odesa region, multilingual environment, education.

© Делюсто М., 2023 р.

Марина Делюсто – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Ізмаїл, Україна; mdelyusto@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-9162-4131>

Maryna Delyusto – Candidate of Philology, Associate Professor of the Ukrainian Language and Literature Department, Izmail State University of Humanities, Izmail, Ukraine; mdelyusto@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-9162-4131>